

van de Brusselse gemeenten de sociale afstand tussen de gemeenten nog zal vergroten. Concreet: het verpauperde Schaarbeek zal wellicht niet gefusioneerd worden met het rijkere en dus machtiger Woluwe, zodat uiteindelijk de sociale afstand tussen de inwoners van Schaarbeek en die van Woluwe nog groter zal worden, dan nu al het geval is.

Ons gunstig vooroordeel indachtig, willen we zeker hulde brengen aan het geduld van Luc Holvoet. We blijven wel zitten met vragen. Zo bijvoorbeeld of het wel zinvol was zoveel geduld op te brengen om bladzijden lang uit te rekenen wat iedereen uiteindelijk wel weet, dat machtigen nu eenmaal in betere wijken gaan wonen. Is dat overigens eigen aan Brussel? Nog een andere vraag: is het logisch te stellen dat, omdat bijvoorbeeld een voorzitter van een partij in gemeente A woont, dat hij daar ook „macht” uitoefent, dat zijn macht daar gelokaliseerd is. Een andere vraag: is het logisch in Brussel en omgeving franstalige partijen sociologisch te gaan vergelijken met Vlaamse partijen. Misschien hebben we het allemaal niet zo goed begrepen, maar, en dat is dan nog een vraag, kunnen sociologen en politologen hun stellingen niet wat eenvoudiger omschrijven en uitdrukken. Dan zou de niet deskundige lezer het gemakkelijker hebben de zin van hun werk te doorgronden en te begrijpen.

Marc Platel.

Luc Holvoet, *Mortologie van de politieke machtsposities te Brussel en het Vlaamse randgebied*. Een politiekruimtelijke studie. Uitg. Centrum voor Bevolking en Gezinsstudien, Studies en Documenten, 19. Uitg. De Sikkel/De Nederlandse Boekhandel, 1982, 140 p.

Sociale geschiedenis van het Vlaamse volk.

Sociale geschiedenissen liggen blijkbaar goed in de markt, ook in het Nederlandse taalgebied. Er is het bloeiend *Tijdschrift*

voor sociale geschiedenis; Van Isacker kende een overweldigend succes met *Mijn land in de kering* en onlangs nog trokken Soly en Lis de aandacht met hun *Armoede en kapitalisme in pre-industrieel Europa*. Thans biedt de Gentse vorser Chr. Vandenbroeke ons een *Sociale geschiedenis van het Vlaamse volk aan*. De auteur is niet aan zijn proefstuk toe en geniet in vakkringen een ruime en gunstige faam. Hier heeft hij een poging ondernomen om uit zijn vele publikaties een synthese te puren die voor een ruimer publiek is bestemd. Laat ons maar onmiddellijk de loftrumpet steken: de auteur is meer dan voortreffelijk in zijn opdracht geslaagd; hij heeft een goed geschreven en wetenschappelijk verantwoord boek gepubliceerd, dat boeit van de eerste tot de laatste bladzijde.

Enige verduidelijking is nochtans noodzakelijk bij de titel van het werk: geografisch beslaat het studieterrein in hoofdzaak de huidige provincies Oost- en West-Vlaanderen; de meeste aandacht wordt besteed aan de periode 1750-1850, door de auteur heel terecht een „scharnierperiode” genoemd; Vandenbroekes belangstelling gaat tenslotte hoofdzakelijk uit naar de levenswijze van de plattelandsbevolking. Bovendien waarschuwt de auteur in zijn woord vooraf dat hij alleen nog maar een voorlopige synthese naar voren kan brengen. Het ideale beeld van een sociale synthese zou dan een geïntegreerde analyse zijn van de meest essentiële componenten van de maatschappij.

Voor het bestuderen van deze componenten heeft de auteur zijn boek in drie grote delen onderverdeeld, respectievelijk handelend over bevolking en gezin, arbeid en tewerkstelling, en sociale facetten. Daarbij heeft hij gebruik gemaakt van methoden, die de laatste jaren vernieuwende impulsen hebben gegeven aan het

historisch onderzoek. Centraal daarbij staat het vastleggen van de grote contouren van het historisch verloop; maatschappelijke structuren en mutaties worden gevolgd over een langere termijn; ook wordt grote betekenis gehecht aan kwantitatief bronnenmateriaal: van de historicus wordt nu ook verwacht dat hij met cijfers kan omspringen en grafieken kan tekenen en interpreteren. Ze zijn in het boek overvloedig aanwezig. Voor niet-ingewijden is het beslist even wennen, maar eenmaal het „menselijk gelaat” achter de cijfers ontdekt, gaat het boeien.

In het eerste deel van zijn werk bestudeert de auteur achtereenvolgens het bevolkingsverloop en de bevolkingsspreiding; de dichtheid en de samenstelling van de gezinnen; leeftijd, geslacht en burgerlijke staat; huwelijk en gezin; seksualiteit en vruchtbaarheid. Hieronder laten we daar enkele frappante en leerrijke bevindingen uit volgen: de bevolkingstoename in Vlaanderen is tussen de 14de en de 18de eeuw zo goed als onbestaande geweest; in de loop van de 19e eeuw heeft Vlaanderen zijn demografisch overwicht verloren en bij de stichting van de Belgische staat stond het aan de rand van het faillissement (dit gegeven loopt als een rode draad door het boek); het typegezin in Vlaanderen tijdens het ancien regime bestond uit iets minder dan 5 personen; tijdens het ancien regime en de 19de eeuw waren de zelfstandigheid en het zelfbehoud van de ouders prioritair: de ontplooiing van de kinderen werd daaraan ondergeschikt gemaakt; bij een evalueren van de burgerlijke staat van de plattelandsbevolking valt een sterk overwicht op van de celibatairen (globaal genomen was niet 1/3 van de inwoners getrouwd); men trouwde pas op relatief hoge leeftijd en de regionale endogamie had een grote impact; in Vlaanderen was de vruchtbaarheid alles behalve

excessief, maar over het algemeen hadden de lagere klassen minder kinderen dan de welstellenden. Uiteraard moeten al deze losse bevindingen in hun juiste context worden geplaatst om ze op een correcte manier te kunnen begrijpen. Enkele ontwikkelingen werden vanuit hun historische context tot in het meest nabije verleden doorgetrokken; in de inleiding had de auteur overigens als gesteld dat hij de geschiedenis niet beschouwt als een doel op zichzelf, maar als een testgebied voor het analyseren van actuele vraagstukken. Dit kan ouderwets lijken, maar we zien het graag nog eens neergeschreven én toegepast, ook al komt dit soms wat moraliserend of belerend over.

Het tweede deel van deze studie, soms vrij technisch opgevat en daarom het moeilijkst, handelt over bestaansmogelijkheden en beroepsstratificatie; prijzen en lonen; landbouw en linnennijverheid; het fysisch produkt; en de fiscale druk en inkomensderving. Van dit laatste hoofdstukje kan alvast worden gezegd dat het aan diepte en verfijning had gewonnen indien de auteur reeds had kunnen beschikken over een degelijke inventaris van het archief van de Staten van Vlaanderen en van de Rekenkamer. Een bewering als zou het belastingsstelsel in de Zuidelijke Nederlanden eerder gunstig zijn uitgevallen (omdat het minder ongelijkmatig was opgevat als in Frankrijk) kan alvast niet zómaar worden aangenomen. Bij ditzelfde hoofdstukje krijgen we de indruk dat de auteur zich wat vergaloppert bij het benadrukken van de betekenis van de „kwantificering”; men kan geen tabula rasa maken met de beschrijvende bronnen. Maar overigens kunnen ook voor dit deel enkele van de meest in het oog springende resultaten worden meegedeeld: spreken over Vlaanderen als over een verarmde regio gaat enkel op voor de

19de eeuw - het speelde een essentiële rol in de voorbereidende fase tot industrialisering, waarvan Wallonië in eerste instantie de vruchten zou kunnen plukken (binnen de agrarische leefwereld werd de basis gelegd voor economisch herstel en groeiversnellingen); gemiddeld 70 tot 90 % van de gronden in Vlaanderen was verpacht en kleinschalige familiale bedrijfjes waren in de meerderheid - de kiemen voor de latere crisis lagen in een verdeling van de activiteiten tussen landbouw en huisnijverheid; de levensstandaard van de doorsnee-bevolking bleef vijf eeuwen lang (tot het einde van de 19de eeuw) ongeveer op hetzelfde niveau, maar ook de pachtprijs werd eeuwenlang gehandhaafd om en rond een middenprijs van $\pm$ 150 liter tarwe per ha; in de „scharnierperiode” 1750-1850 bleef het groeiritme van de landbouwproductie achterop bij de bevolkingstoename en gedurende de eerste helft van de 19de eeuw komen vlees en zuivel nog weinig op tafel bij de gewone man; wezenlijke verbeteringen in de graanteelt en de landbouw werden tijdens het ancien regime niet bereikt.

Het derde deel vormt het sluitstuk van dit boek. Volgende sociale facetten worden hierin achtereenvolgens behandeld: levensstandaard en arbeidsfrequentie; consumptiepatronen en vrije tijd; fysische kenmerken van de plattelandsbevolking; sociale politiek en bijstandsverlening; geletterdheid van de plattelandsbevolking. Het zijn allemaal elementen die ongetwijfeld voor heel wat lezers verrassend nieuw zullen zijn en die zeker niet (of toch veel minder) aan bod komen in traditionele historische werken. Demografisch onderzoek en economische ontwikkeling waren noodzakelijke tussenschakels om finaal tot de beschrijving van deze sociale leefwereld te komen. Ook hier kunnen enkele merkwaardige be-

vingingen naar voren worden gebracht: van de 16de tot de 19de eeuw schommelde het inkomen van de landbouw- en de textielarbeiders - bij voltijdse tewerkstelling - rond het bestaansminimum (alleen de periodes 1450-1500 en 1710-1770 kenden een gunstige evolutie van de koopkracht op het platteland); in de 19de eeuw werd de bevolking geïndoctrineerd en gemanipuleerd, terwijl er voordien een soort „Pallierter-mentaliteit” heerste; fysische kenmerken en ook geletterdheid gingen nauw samen met de materiële welvaart van de bevolking; primordiaal was de zorg voor eten en drinken, terwijl andere beslommeringen daaraan waren ondergeschikt.

Vandenbroeke heeft een merkwaardig boek geschreven, dat door een ruim publiek, maar ook door professionele historici met vrucht kan worden gelezen. De auteur hoeft geen verontschuldigen in te roepen voor het voorlopige karakter van zijn werk, want het bevat meer dan voldoende nieuws om als eerste portie geserveerd te krijgen; wie het gelezen heeft zal met belangstelling uit zien naar zijn volgende publikatie.

Michiel Nuytens.

Chr. Vandenbroeke, Sociale geschiedenis van het Vlaamse volk, Uitgeverij Orion / Beveren, Gottmer / Nijmegen, 1981, 301 p. (Orions Historische Bibliotheek).

25 jaar Interparlementaire Beneluxraad.

Op 7 mei 1982 werd in Den Haag het vijftienvijftigjarige bestaan van de Raadgevende Interparlementaire Beneluxraad plechtig herdacht. Die raad, samengesteld uit eenentwintig Belgische, evenveel Nederlandse en zeven Luxemburgse volksvertegenwoordigers, werd ingesteld bij overeenkomst van 5 november 1955 en kwam voor het eerst bijeen op 27 februari 1957. Samen met de Raadgevende Sociaal-Economische Raad staat hij